

Zakład Geografii Ekonomicznej
Instytut Nauk o Ziemi UMCS

MAŁGORZATA FLAGA

*Zmiany zaludnienia miast obwodu lwowskiego w latach 90.
jako odzwierciedlenie ich sytuacji społeczno-gospodarczej*

Changes in urban population in the L'viv district in the nineties as a reflection of socio-economic situation of the towns

W S T Ę P

Utrzymujący się na Ukrainie już od kilkunastu lat regres w liczbie ludności charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem przestrzennym i strukturalnym. Główną przyczyną występujących różnic są zjawiska związane z kryzysem gospodarki, które, podobnie jak w Polsce, dotknęły przede wszystkim obszary i osiedla o monofunkcyjnym charakterze, zarówno rolnicze, jak i ze szczególnie wysokim udziałem wyspecjalizowanych w okresie socjalizmu dziedzin przemysłu (Rajman 1998; Petryszyn 2002; Soja 2002). Zauważyć przy tym można znaczne odmienności w przebiegu zjawisk depopulacyjnych pomiędzy miastami a obszarami wiejskimi, wynikające z różnych możliwości przewyższania skutków regresu gospodarczego.

Różnice zaczęły się ujawniać już w pierwszej połowie lat 90., kiedy także w miastach zaludnienie zaczęło się zmniejszać i ich sytuacja w zakresie rozwoju ludności upodobniła się do ukraińskich wsi. Wcześniej, a zwłaszcza w latach 50. i 60., miasta były obszarem ogromnych migracji młodej ludności z terenów rolniczych, dzięki czemu także ich przyrost naturalny był na ogół wysoki. Tymczasem już od 1993 r. miasta wykazują spadek liczby mieszkańców, dochodzący rocznie do ok. 300 tys. osób (*Naselennja Ukrainy* 2000).

Tab. 1. Dynamika liczby ludności miast i wsi na Ukrainie w latach 1989–2001
Dynamics of urban and rural population in Ukraine in 1989–2001

	Zmiany liczby ludności 1989 = 100%												
	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Ludność miejska	100	100,8	101,4	102,1	102,6	99,8	99	98,2	97,3	99,3	98,5	97,9	97,1
Ludność wiejska	100	99,1	98,5	97,9	98,0	99,6	99,0	98,4	97,6	99,1	98,3	97,2	96,2

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z roczników statystycznych Ukrainy.

W tej sytuacji interesujące wydaje się zbadanie procesów ludnościowych dokonujących się współcześnie w miastach Ukrainy. Są one bowiem w dużym stopniu odzwierciedleniem obecnego stanu gospodarczego państwa i zachodzących przemian społecznych. Ponadto, jak wskazują doświadczenia innych krajów przeprowadzających skuteczne reformy, w tym również Polski, to właśnie miasta odgrywają szczególną rolę w tych transformacjach. Przede wszystkim skupiają znaczący potencjał produkcyjny, a dzięki temu, że są znacznie lepiej wyposażone w podstawowe urządzenia infrastruktury technicznej, stają się atrakcyjnym obszarem inwestowania i działalności nowych firm i przedsiębiorstw, związanych m. in. z doradztwem gospodarczym i nowoczesnym sektorem usług. Z tego względu miasta są również podstawowymi ogniwami międzynarodowej współpracy, zwłaszcza na obszarach pogranicza. W tym kontekście zmiany w zaludnieniu miast powinny być traktowane jako istotny element ich ogólnej dynamiki rozwojowej, odzwierciedlającej także znaczenie w sieci osadniczej i gospodarce kraju.

Przedmiotem analizy w poniższej pracy są miasta obwodu lwowskiego. Jest on częścią zachodniej Ukrainy, z którą po upadku ZSRR Polska utrzymuje najbardziej ożywione kontakty, przede wszystkim gospodarcze. Ich podstawą jest drobny handel przygraniczny w obu państwach oraz funkcjonowanie licznych niewielkich zakładów wytwórczych i usługowych, skupionych w zdecydowanej przewadze właśnie w ośrodkach miejskich. Niewątpliwie rola tych miejscowości dla współpracy międzynarodowej na polsko-ukraińskim pograniczu będzie w przyszłości nadal wzrastała.

Zasadniczym celem pracy jest ukazanie zmian w liczbie ludności ośrodków miejskich obwodu w okresie reformowania kraju, a także analiza zróżnicowania tych zmian w obrębie istniejących typów miast. Ich kategorie wyodrębniono ze względu na położenie miejscowości (geograficzne, komunikacyjne, ekonomiczne) oraz pełnione funkcje.

Wprawdzie występujący obecnie na Ukrainie głęboki regres demograficzny został w głównej mierze wywołany załamaniem się gospodarki w latach 90., to jednak pierwsze symptomy zahamowania tempa rozwoju zaludnienia widoczne były już na przełomie lat 60. i 70. Był to rezultat kolejnej fazy przejścia demo-

graficznego, którą zapoczątkował na Ukrainie w połowie lat 60. spadek przyrostu naturalnego. Dlatego też współczesne zmiany w zaludnieniu miast obwodu lwowskiego można traktować jako skumulowany efekt dwóch zjawisk: spadku w liczbie urodzeń związanych z kolejną fazą rozwoju demograficznego społeczeństwa ukraińskiego, na który nałożyły się skutki bardzo trudnej sytuacji gospodarczej kraju. Ponieważ wiele obecnych zjawisk ludnościowych jest konsekwencją wcześniejszych przyczyn, dlatego uzasadnione wydaje się przedstawienie tendencji zmian demograficznych w miastach obwodu w okresie socjalistycznym, a więc do początku lat 90.

SIEĆ MIEJSKA OBWODU LWOWSKIEGO

W sieci osadniczej Ukrainy, podobnie, jak całego byłego ZSRR, istnieją dwa rodzaje osiedli o charakterze miejskim: miasta oraz osady typu miejskiego. W obwodzie lwowskim w 2001 roku były 43 miasta i 35 osad. Łącznie w obu typach miejscowości mieszkało 1651,9 tys. osób, co stanowiło 61,1% ogółu ludności. W tym czasie w miastach Ukrainy żyło 68% ogółu mieszkańców.

Tab. 2. Miasta i osady typu miejskiego w obwodzie lwowskim w 2001 r.
Towns and urban settlements in L'viv district in 2001

Rodzaj osiedla miejskiego	Liczba osiedli ogółem	Procent ogółu	Liczba ludności w tys.	Procent ogółu ludności miejskiej
Miasta	43	100	1513,9	91,7
w tym wg liczby ludności:				
> 100 tys.	1	2,3	781,5	47,3
50–100 tys.	3	7	220,5	13,3
20–50 tys.	9	20,9	252,3	15,3
10–20 tys.	11	25,6	145,6	8,8
5–10 tys.	14	32,6	88,1	5,3
< 5 tys.	5	11,6	25,9	1,6
Osady typu miejskiego	35	100	137,4	8,3
w tym wg liczby ludności:				
3–7 tys.	23	65,7	103,5	6,3
< 3 tys.	12	34,3	33,9	2,1

Źródło: Čisel'nist' naselelnja L'vivs'koji oblasti na 1 sičnja 2001 roku, Ministerstvo Statystyky Ukrainy, L'vivs'ke Oblasne Upravlinnja Statystyky, L'viv 2001.

W strukturze miast obwodu widoczna jest wyraźna polaryzacja. Przejawia się ona w dominacji jednego, dużego jak na warunki zachodniej Ukrainy miasta – Lwowa, który pod względem liczby ludności wyraźnie przeważa nad pozostającymi miastami.

stałymi ośrodkami. Według nomenklatury ukraińskiej Lwów zaliczany jest do miast bardzo dużych (Šabliij 1995). Miasto wraz z przyległą strefą, czyli tzw. aglomeracją lwowską, liczy ponad 800 tys. mieszkańców; żyje w nim prawie połowa ludności miejskiej całego obwodu. Tutaj skupia się też 50% ogółu pracujących w przemyśle i usługach w regionie.

Stosując klasyfikację ukraińską można stwierdzić, że w obwodzie brak jest miast dużych. Drugi co do wielkości po Lwowie Drohobycz należy do miast średnich. Jego aglomeracja jest aż 8-krotnie mniejsza od lwowskiej i liczy 102 tys. osób, a samo miasto niecałe 80 tys. Ponad 50 tys. mieszkańców mają jeszcze tylko: Czerwonograd – ok. 73 tys. (aglomeracja 89 tys.) i Stryj – 68 tys. (*Čisel'nist' naseleńnja...* 2001). Pozostałe 39 jednostek należy do kategorii miast małych, to jest takich, w których liczba ludności nie przekracza 50 tys. osób. Mieszka w nich jednakże prawie 1/3 ludności miejskiej obwodu (tab. 2). Spośród nich wyróżnia się jeszcze miasteczka o liczbie ludności poniżej 5 tys. osób.

To zróżnicowanie wielkościowe miast jest z pewnością mało korzystne dla życia społeczno-gospodarczego obwodu, gdyż oznacza silne skoncentrowanie większości potencjału przemysłowego i usługowego w jednym ośrodku. Tym samym nie zapewnia równego dostępu do rynku pracy i usług dużej części mieszkańców. Szczególnie obszary peryferyjne, położone dalej od Lwowa, mają zdecydowanie utrudnione warunki rozwoju, wynikające z braku możliwości korzystania z zasobów tego miasta.

Podobne pod względem wielkości do miasteczek są w obwodzie osady typu miejskiego, w których liczba ludności wynosi od 1,4 do 7 tys. W 1/3 z nich zaludnienie nie przekracza 3 tys., a w prawie 70% wynosi około 5 tys. osób (*Čisel'nist' naseleńnja...* 2001). W sumie skupiają one zaledwie 8% ludności miejskiej obwodu.

Z wielkością miast wiążą się w dużym stopniu pełnione przez nie funkcje administracyjne. Lwów, jako największy ośrodek, jest stolicą obwodu, a 20 innych miast o bardzo zróżnicowanej wielkości pełni rolę siedziby władz rejonowych. W kilku przypadkach są to miejscowości małe, mające niewiele ponad 5 tys. ludności. 7 największych miast posiada szczególny status ośrodków podporządkowanych bezpośrednio władzom obwodowym. Szczególna sytuacja ma miejsce w przypadku Drohobycza, Stryja i Sambora, które posiadają podwójne znaczenie administracyjne, jako miasta obwodowe i jednocześnie rejonowe (ryc. 1). Stwarza to często problemy w kwestii uprawnień władz i powoduje dysproporcje w rozdziale środków finansowych pomiędzy tymi trzema uprzywilejowanymi miastami oraz pozostałymi rejonami.

Miasta skupiają nie tylko władze i urzędy administracyjne, ale również wszystkie najważniejsze instytucje służące mieszkańcom. Współczesne funkcje osiedli miejskich obwodu kształtowały się na przestrzeni wieków. Zmieniające

Ryc. 1. Współczesny podział administracyjny i sieć miejska obwodu lwowskiego (źródło: Navčal'no-krajeznavčyj atlas L'vivs'koji oblasti, L'vivskij Deržavnyj Universytet im. I. Franka, L'viv 1999)

Contemporary administrative division and urban network in L'viv district

się warunki polityczno-gospodarcze powodowały, że niektóre funkcje miast zanikały, a w ich miejsce pojawiały się inne. Typowe miasto rejonowe posiada pocztę, ośrodek zdrowia, domy towarowe, kantor wymiany walut, drobne zakłady usługowe oraz plac targowy. Zabezpiecza ono potrzeby oświatowe całego rejonu. W mieście rejonowym zlokalizowany jest też dworzec autobusowy, a jeśli leży ono w zasięgu linii kolejowej, to również stacja kolejowa. Dawniej, w miastach rejonowych funkcjonowało nawet kilka zakładów przemysłowych, wśród których przeważały zazwyczaj przetwórnictwo produktów rolnych, takie jak: mleczarnie, piekarnie, zakłady mięsne, często też gorzelnie. Ponadto, działały zakłady bazujące na miejscowych surowcach mineralnych, np. cegielnie. Liczne były też filie wielkofabrycznego przemysłu lwowskiego (m.in. w Mościskach filia wytwórni telewizorów ze Lwowa). Obecnie, sytuacja w obwodzie uległa pogorszeniu, gdyż większość z tych niewielkich fabryk przestała działać. Wprawdzie nadal miasta rejonowe są codziennym celem podróży dla wielu mieszkańców obwodu, mających tu zatrudnienie, ale ich znaczenie jako lokalnych rynków pracy wyraźnie zmalało. Ich współczesną pozycję w sieci osadniczej obwodu zaczynają wyznaczać nie tyle nowe, co nabierające coraz większej wagi, funkcje handlowe, przede wszystkim o charakterze bazarowo-targowym. W ostatnich latach ogromnie wzrosła rola tego rodzaju działalności w gospodarce miast rejonowych. Przyjeżdża do nich masowo ludność wiejska z produktami rolnymi, które sprzedaje na placach targowych. Tam też coraz częściej dokonuje się zakupów innych towarów, takich jak: odzież, obuwie, kosmetyki i środki higieniczne. W licznych miejscowościach bazy przejmują funkcje sklepów i domów towarowych.

Zupełnie inną rolę w sieci osadniczej obwodu spełniają osady typu miejskiego. Są to pośrednie ogniwa pomiędzy miastami a wsiami, pełniące często rolę organizatorów lokalnego życia mieszkańców. Jednak ich funkcja jako miejscowych centrów społeczno-gospodarczych w obwodzie lwowskim była dotychczas ograniczona, czego odzwierciedleniem jest fakt, że obecnie żadna osada nie jest siedzibą władz rejonu, chociaż wiele z nich w latach 40. i 50. było ośrodkami administracyjnymi (np.: Podbuż, Borynia, Miedienica) (Dnistrjans'ka, Dnistrjans'kyj 2001). Jak można jednak przypuszczać, w obecnej sytuacji pozycja osad może ulec wzmocnieniu. Ze względu na wzrastające koszty przejazdów ograniczony staje się bowiem dostęp ludności wiejskiej do większych miast; ich zadania mogą stopniowo przejmować te właśnie osady. Choć nie są one siedzibami władz, to zabezpieczają potrzeby społeczno-gospodarcze przyległych obszarów wiejskich. Generalnie, większość mieszkańców tych niewielkich osiedli pracuje w sektorze rolnym i leśnym. Tylko dla części osad charakterystyczna jest działalność przemysłowa, rozwijająca się w oparciu o lokalne surowce rolnicze, mineralne lub leśne. Niektóre osiedla są z kolei ośrodkami turystycznymi, węzłami komunikacyjnymi lub łączą funkcję przemysłową z rekreacyjną.

Szczególną cechą sieci miejskiej obwodu lwowskiego jest jej zróżnicowana gęstość. Najkorzystniejszą sytuację mają w tym względzie uprzemysłowione rejony na północy i południu obwodu. Na przykład w rejonie drohobyckim jeden ośrodek miejski obejmuje swoim zasięgiem obszar ok. 170 km², a w rejonie sokalskim 200 km². Podobnie uprzywilejowany jest przygraniczny rejon jaworowski, gdzie jedno osiedle miejskie przypada na 250 km² powierzchni. Kontrastują z nimi niektóre rejony peryferyjne, np. turkiwski, dodatkowo leżący na obszarze Karpat lub też brodowski w północno-wschodniej części obwodu, w których gęstość miast jest bardzo niska i wynosi ok. 600 km² na 1 miasto.

ROZWÓJ LUDNOŚCI I OSIEDLI MIEJSKICH DO POCZĄTKU LAT 90.

Trwająca w miastach Ukrainy i obwodu lwowskiego depopulacja jest zjawiskiem nowym i stanowi poważny problem dla władz, ponieważ rzutuje na wiele procesów społeczno-gospodarczych. Całkowicie odmienna sytuacja miała miejsce w okresie, gdy Ukraina była częścią Związku Radzieckiego. Wzrost liczby ludności miejskiej w obwodzie lwowskim postępował wówczas stale. Był to rezultat wysokiego przyrostu naturalnego, bardzo intensywnych migracji ze wsi do miast oraz powstawania nowych jednostek miejskich. Wszystkie te procesy wiązały się z rozwojem gospodarki, szybką industrializacją i urbanizacją obwodu, zapoczątkowanymi w latach 50. (Gluchanova 1993).

W zestawieniu z innymi częściami Ukrainy wzrost liczby ludności miast w obwodzie lwowskim był stosunkowo regularny, a na jego przebiegu nie odcisnęły widocznego piętna tragiczne zdarzenia historyczne, jakie miały miejsce w tym kraju w pierwszej połowie XX wieku. Chodzi o skutki dwóch klęsk głodu, z których pierwsza, w latach 20. spowodowała śmierć ok. 2 mln osób i o wiele dramatyczniejszego tzw. wielkiego głodu z lat 1932–1933, w rezultacie którego zmarło od 4 do 5 mln mieszkańców Ukrainy (Eberhardt 1994; Hrycak 2000). Wydarzenia te wiązały się z celowo prowadzoną akcją kolektywizacji wsi ukraińskiej i towarzyszyły im dodatkowo deportacje i represje wobec ludności ze strony władz radzieckich. Jak szacuje się, ogólnie w latach 1926–1939 Ukraina straciła prawie 6 mln mieszkańców (Eberhardt 1994).

Te zdarzenia znacząco wpłynęły na powojenną sytuację ludnościową kraju, gdyż zaburzyły struktury demograficzne społeczeństwa. Widoczne to było szczególnie w drastycznym zmniejszeniu liczebności roczników, które w drugiej połowie lat 50. wchodziły w okres rozrodczy i zadecydowały o obniżonej w tym okresie liczbie urodzeń. W późniejszych latach ujawniało się natomiast w postaci kolejnych niżów demograficznych.

Podobne deformacje spowodowała druga wojna światowa. Ze stratami ludności w wyniku działań wojennych jest niekiedy porównywana śmiertelność

w okresie wielkiego głodu. O ile jednak demograficzne konsekwencje wojny widoczne były na całym obszarze dzisiejszej Ukrainy, to klęski głodu objęły zasięgiem jedynie środkowe i wschodnie regiony kraju. Ponieważ obwód lwowski był w ówczesnym okresie częścią Polski, dlatego uniknął skutków tragicznych zdarzeń, jakich doświadczyły pozostałe obszary kraju, a procesy ludnościowe przebiegały w nim stosunkowo równomiernie.

Tab. 3. Liczba ludności miejskiej w obwodzie lwowskim w latach 1950–1989
Urban population in the L'viv district in 1950–1989

	1950	1959	1970	1979	1989
Liczba ludności miejskiej	622,5	821,3	1148,6	1373,8	1630,5
Wzrost w stosunku do daty poprzedniej w %	—	131,9	139,8	119,6	118,7

Źródło: *Naselennja L'vivskoj oblasti* (za danymi Vsiesojuznogo pieriepisu naselenija na 12 I 1989 r.), Č. I, Dierżkomstat URSR, L'vivs'ke Oblasne Upravlinnja Statystyky, L'viv 1990.

W powojennym okresie obejmującym lata 1950–1989 zaludnienie miast obwodu wzrastało średnio każdego roku o 25 tys. osób, tj. o 4% i w rezultacie zwiększyło się ponad dwuipółkrotnie (tab. 3). Rozpatrując cztery przedziały czasowe uwzględnione w tab. 3 można stwierdzić, iż najwięcej ludności miejskiej przybywało w latach 60. Co roku liczba mieszkańców miast powiększała się ok. 30 tys. osób. Było to znacznie więcej niż bezpośrednio po wojnie, kiedy wzrost wynosił ok. 22 tys. osób rocznie. Wraz z początkiem lat 70. roczne tempo rozwoju liczby ludności nieznacznie osłabło – wynosiło ok. 25 tys. i taka skala przyrostu utrzymywała się do końca lat 80. (*Naselennja L'vivs'koji oblasti...* 1990).

Do charakterystycznych cech demograficznych miast obwodu lwowskiego w okresie socjalistycznym należał z pewnością wysoki przyrost naturalny, który do połowy lat 50. był nawet wyższy od przyrostu na wsi. Maksymalne jego wartości odnotowano na przełomie lat 50. i 60. (15,9 w 1960 r.) (*Naselennja L'vivs'koji oblasti...* 2000). Od tego momentu zaczął się on jednak obniżać wskutek spadku liczby urodzeń i wzrostu śmiertelności ludzi. Ta tendencja cechowała potem cały okres lat 70. i 80.

Drugim czynnikiem decydującym o wysokim wzroście zaludnienia miast obwodu lwowskiego był napływ migrantów. Byli to ludzie młodzi i w średnim wieku, z terenów wiejskich obwodu, którzy, przybywając do miast i zakładając w nich rodziny, mieli decydujący wpływ na podniesienie wskaźników urodzeń. Migracja takich osób była intensywna nie tylko bezpośrednio po wojnie, ale również w latach 70. w związku z pogarszającą się sytuacją gospodarczą większości wsi oraz przeprowadzaną w zachodnich regionach Ukrainy akcją likwidowania małych osiedli, tzw. folwarków (Zastavec'kyj 1993). Ponadto, do ob-

wodu lwowskiego przyjeżdżało wielu Rosjan i mieszkańców ze wschodnich terenów Ukrainy, którzy mieli stanowić wykwalifikowaną siłę roboczą w regionie dopiero wkraczającym na drogę uprzemysłowienia (Perchacz 1998; Hrycak 2000).

W wyniku zmian administracyjnych, jakie dokonały się w obwodzie lwowskim po II wojnie światowej, powstało 10 nowych osiedli o charakterze miejskim. Największa ich liczba pojawiła się na przełomie lat 50. i 60., co wiązało się z rozpoczęciem eksploatacji surowców mineralnych i intensywnym uprzemysłowieniem na niektórych obszarach obwodu. Przykładem może być rejon mikołajowski, gdzie miasta rozwijały się w związku z budową cementowni (Mikołajów, Nowy Rozdoł) oraz rejon jaworowski, w którym baza ekonomiczna miejscowości opierała się m. in. na wydobywaniu i przetwórstwie siarki (Nowojaworiwskie). Do rangi miast podniesiono kilka osad miejskiego typu, m. in. na obszarze zagłębia węglowego w rejonie sokalskim oraz w aglomeracjach Lwowa i Drohobycza. Jednocześnie, w okresie powojennym kilka dużych wsi w różnych częściach obwodu zostało przemianowanych na osady miejskiego typu. Znacznie później, bo już w latach 90., miastami zostały również Gliniany i Morszczyn, który został wyłączony z aglomeracji stryjskiej.

Przyrost ludności następował przede wszystkim w miejscowościach największych, będących centrami przemysłowymi. Dotyczyło to m. in. aglomeracji drohobycko-borysławskiej, gdzie w latach 1959–1989 liczba mieszkańców samego Drohobycza zwiększyła się o 80%, a Borysławia o 40%. Zupełnie wyjątkowa sytuacja miała miejsce w Czerwonohradzie, w którym, w tym samym okresie, zaludnienie zwiększyło się prawie 6-krotnie. Był to wynik przede wszystkim napływu ludzi do miasta, które w latach 60. stało się głównym ośrodkiem wydobywania węgla i przetwórstwa przemysłowego na obszarze Wołyńsko-Lwowskiego Basenu Węglowego.

Przyrost ludności w większych miastach dokonywał się w znacznym stopniu kosztem małych miasteczek. Jak się bowiem okazało, w ciągu 30 powojennych lat w miastach o liczbie mieszkańców 5–10 tys. zaludnienie zmniejszyło się ok. 10%, przy niemal niezmięnionej liczbie samych miejscowości. Jednak najbardziej ucierpiały w tym czasie miasta najmniejsze, liczące poniżej 5 tys. osób. Ich liczba spadła bowiem o połowę, a zaludnienie o prawie 20%.

Ogólnie można stwierdzić, że większość miast rozwijała się pod względem demograficznym, co ujawniło się w zwiększeniu liczby ludności miejskiej całych rejonów. Pomijając takie rejony, jak: drohobycki, sokalski, stryjski i samborski, gdzie zmiany były największe ze względu na powstające aglomeracje, to równie widoczne przyrosty wystąpiły na kilku innych obszarach. Odnosiło się to przede wszystkim do rejonu mikołajowskiego, gdzie zaludnienie w miastach w roku 1989 było 4,5 raza większe niż w 1959 r., a także jaworowskiego, w którym wzrost przekroczył 350%. Rozwój ludnościowy ośrodków miejskich w tych rejonach był, jak już wspomniano, konsekwencją powstawania no-

wych zakładów przemysłowych, bazujących na miejscowych surowcach mineralnych.

Relatywnie mniejszy przyrost ludności miejskiej miały rejony: Pustomyty, Gorodok i Kamianka Buska – wszystkie sąsiadujące ze Lwowem oraz przygraniczny rejon mościcki (*Naseleńnja L'vivs'koji oblasti...* 1990).

ZMIANY DEMOGRAFICZNE W MIASTACH W LATACH 90.

Procesy urbanizacyjne o wysokiej dynamice ludności miejskiej trwały w obwodzie lwowskim, podobnie jak na całej Ukrainie, jeszcze do 1994 r. Wówczas, zaludnienie miast osiągnęło najwyższą wartość w historii regionu – 1693,6 tys. osób (*Naseleńnja L'vivs'koji oblasti...* 2000; Perchacz 1998). Jednak tempo wzrostu było zdecydowanie niższe niż we wcześniejszych okresach, gdyż wynosiło niewiele ponad 12 tys. osób rocznie. Uważa się, że był to końcowy etap czwartej fazy rozwoju demograficznego ludności, która trwała od połowy lat 60. i charakteryzowała się stopniowym zmniejszeniem liczby urodzeń i wzrostem śmiertelności (Perchač 1999). Mimo iż w miastach obwodu następował spadek wskaźników ruchu naturalnego ludności, to i tak sytuacja była tu znacznie korzystniejsza niż całej Ukrainy. Przede wszystkim nadal miał tu miejsce dodatni przyrost naturalny, który w 1994 r. wynosił około 1,5‰, podczas gdy w kraju spadł do –3,5‰. Wynikało to głównie z dużo wyższych wskaźników zgonów, które w kraju zbliżyły się do 13‰, gdy w obwodzie lwowskim wynosiły niecałe 10‰, przy zbliżonych wskaźnikach urodzeń (9,3‰ na Ukrainie i 10,9 w obwodzie) (*Naseleńnja Ukrainy...* 1994).

Tab. 4. Wskaźniki przyrostu rzeczywistego ludności miejskiej obwodu lwowskiego po 1994 r.
Indexes of real growth of the urban population in the L'viv district after 1994

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Liczba ludności na 1. I w tys.	1693,6	1690,4	1683,6	1674,1	1666,9	1658,5	1651,7
Przyrost nat. w ‰	1,4	0,5	0,4	-0,2	-0,2	-1,6	-1,9
Saldo migracji w tys.	-5,5	-7,7	-10,2	-9,2	-8,1	-3,9	-4,6

Źródło: *Naseleńnja Ukrainy 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000. Demografičnyj ščoričnyk, Deržavnyj Komitet Statystyky Ukrainy, Upravlinnja Statystyky Naseleńnja, Kyjiv.*

Jednak nie we wszystkich miastach obwodu wzrost liczby mieszkańców utrzymywał się do połowy lat 90. Niektóre odnotowały spadki liczby ludności już pod koniec lat 80. Dotyczyło to m. in. Lwowa, który wcześniej niż pozostałe miasta wszedł w okres regresu zaludnienia. Poza Lwowem, sytuacja taka zaistniała w najmniejszych miastach, mających poniżej 5 tys. osób, w związku z czym nie miało to większego wpływu na generalny obraz zmian w rejonach.

Negatywny wpływ skutków transformacji na zaludnienie miast obwodu lwowskiego ujawnił się szczególnie wyraźnie dopiero w drugiej połowie lat 90. O następującym wówczas regresie ludności miejskiej można mówić w nawiązaniu do piątej fazy transformacji demograficznej. Przejście na kolejny etap – społeczeństwa nowoczesnego, przyspieszył dodatkowo ogólnokrajowy kryzys ekonomiczny (Perčač 1999). Przyczynił się do widocznego zastoju w rozwoju gospodarczym nie tylko dużych ośrodków przemysłowych, ale także większości małych osiedli miejskich obwodu, w których uprzednio upadło wiele zakładów przemysłowych. Ponadto, wciąż pogarszające się warunki bytowe ludności przyczyniły się do obniżenia poziomu urodzeń i zwiększenia wskaźników śmiertelności. Bardzo dotkliwe konsekwencje zapaści gospodarczej nałożyły się na już istniejącą sytuację demograficzną i w rezultacie znacznie pogłębiły procesy depopulacyjne. W obwodzie lwowskim nie przybrała ona jednakże dużej skali w porównaniu z innymi regionami kraju. Średnioroczne ubytki liczby ludności miejskiej wynosiły tu bowiem 0,4%, kiedy w kraju były o połowę wyższe i osiągnęły 0,8% (*Naseleńnja Ukrainy* 1994, 1995, ..., 2000). Ostatecznie w latach 1994–2000 zaludnienie w miastach i osadach typu miejskiego w regionie zmniejszyło się ok. 2,5% (tab. 4).

Obok niskiego przyrostu naturalnego, spadek zaludnienia w miastach obwodu był wynikiem wzrastającego ujemnego salda migracji. Jeszcze w 1993 r. było ono dodatnie i przewaga napływu ludności nad ich odpływem wynosiła ok. 700 osób, ale już w następnym roku stan ten diametralnie się zmienił. W sytuacji, kiedy miasta nie tylko nie dostarczały nowych miejsc zatrudnienia, ale pomnażały liczbę bezrobotnych, przestały być atrakcyjnym miejscem życia i pracy dla ludności. Skutecznie osłabiło to migracje zarobkowe ze wsi. Z drugiej strony w licznych zakładach pracy i przedsiębiorstwach pracownicy nie otrzymywali poborów. W tej sytuacji dla wielu mieszkańców miast warunkiem przetrwania stał się prymitywny rodzaj gospodarki naturalnej i związki ze wsią (Pawluczuk 1998), co niejednokrotnie sprowadzało się do wyjazdu, ucieczki lub powrotu z miasta na wieś. Odzwierciedleniem tych procesów były wielkości salda migracji, które w 1995 r. wyniosły w miastach: –7,7 tys. osób i na wsi: 1,1 tys. (*Naseleńnja Ukrainy* 1995).

Ubytkom migracyjnym w miastach towarzyszył stały spadek przyrostu naturalnego mieszkańców, wywołany głównie obniżeniem poziomu urodzeń. Przyrost, mimo tego że początkowo był dodatni, nie był w stanie zrekompensować strat związanych z odpływem ludności. Późniejsze wahania wielkości zarówno przyrostu naturalnego, jak i migracji w wyraźny sposób wpływały na skalę spadków zaludnienia w obwodzie (tab. 4).

UWARUNKOWANIA WSPÓŁCZESNYCH PROCESÓW
DEMOGRAFICZNYCH W MIASTACH

W nowych warunkach gospodarczych i politycznych wpływ dotychczasowych czynników rozwoju osiedli miejskich uległ znacznym modyfikacjom, co stało się szczególnie widoczne w drugiej połowie lat 90. Podstawowego znaczenia dla rozwoju miast nabrała lokalizacja ekonomiczna, przy słabnącej roli położenia fizycznogeograficznego. W przypadku niektórych miast i osad miejskiego typu te cechy, które wcześniej przyspieszały wzrost liczby mieszkańców, w nowej rzeczywistości zaczęły działać na niekorzyść ich rozwoju.

W zależności od dynamiki wskaźnika zmian w zaludnieniu w latach 1989–2001 osiedla miejskie obwodu lwowskiego przyporządkowano do trzech grup:

- a) progresywnych, tzn. takich, w których wzrost zaludnienia w badanym okresie wyniósł ponad 101%,
- b) stagnujących, o wskaźniku zmian 99–101%,
- c) regresywnych, tj. mających wskaźnik zmian niższy od 99%.

Tab. 5. Typy demograficzne miast i osad typu miejskiego w obwodzie lwowskim w okresie 1989–2001

Demographic types of towns and urban settlements in the L'viv district in the years 1989–2001

Typ osiedla	Miasta i osady typu miejskiego	Liczba jednostek	Udział procentowy w ogóle jednostek
Progresywny	Bóbrka, Brody, Chyrów, Daszawa, Dobrotwir, Drohobycz, Dublany (rejon żółkiewski), Gorodok, Gnizdyczów, Iwano-Frankowsk, Jaryczów Nowy, Jaworów, Kamianka Buska, Krakowiec, Krasne, Kulików, Magierów, Miedenica, Mikołajów, Morszczyn, Mościska, Niemirów, Nowe Strzeliska, Nowojaworiwskie, Nowy Kalyniw, Olesko, Podbuż, Pomorzany, Pustomyty, Radziechów, Rawa Ruska, Rudki, Sądowa Wisznia, Stara Sól, Stary Sambor, Stebnik, Stryj, Szczyrec, Szkło, Synowódzko, Wyżne, Uhniw, Wielki Lubień, Wielkie Mosty, Winniki, Zapytów, Złoczów, Żwirka, Żółkiew, Żurawno	49	63
Stagnujący	Bełz, Czerwonograd, Dublany (rejon samborski), Niżankowice, Sokal, Żydaczów	6	8
Regresywny	Borynia, Borysław, Brzuchowice, Busk, Chodorów, Dobromil, Gliniany, Hirnyk, Komarno, Lwów, Łopatyn, Nowy Rozdoł, Podkamień, Przemyślany, Rozdoł, Rudno, Sambor, Schodnica, Skole, Sławsko, Sosniwka, Truskawiec, Turka	23	29
Razem		78	100

Źródło: Opracowanie własne.

Spadki i przyrosty ludności dokonywały się w badanych osiedlach miejskich w znacznym stopniu niezależnie od ich wielkości oraz pełnionych funkcji administracyjnych. Zarówno bowiem duże miasta podporządkowane władzom obwodu, jak i małe miasteczka siedziby rejonów oraz niewielkie osady o charakterze lokalnym mogą być przykładami osiedli tak rozwojowych, jak i regresywnych (por. tab. 5). Daje się jednakże zauważyć pewną prawidłowość, że osiedla o najmniejszym zaludnieniu, tj. do 5 tys. mieszkańców, zwłaszcza osady miejskiego typu, w latach 90. charakteryzowały się na ogół stabilnością liczby ludności lub nieznacznymi jej wahaniami. Prawdopodobnie ich sytuacja ekonomiczna nie uległa znacznemu pogorszeniu w okresie transformacji i dzięki temu nie miała negatywnego wpływu na rozwój demograficzny. Jest to oczywiście zjawisko korzystne i rokuje pewne nadzieje na przyszłość, szczególnie osadom w zachodnich rejonach, dla których położenie przygraniczne stwarza szanse rozwoju.

Należy w związku z tym odnotować fakt, że miasta i osady leżące blisko granicy, poza nielicznymi wyjątkami, charakteryzowały się w latach 90. wzrostem zaludnienia. W okresie ustroju socjalistycznego lokalizacja w niedalekiej odległości od granicy uważana była za wyjątkowo niekorzystną i negatywnie odbijała się na ich sytuacji. Natomiast w nowych warunkach polityczno-ekonomicznych mieszkańcy uzyskali możliwość współpracy z Polską, głównie dzięki handlowi. Ma ona na razie niewielką skalę, ale zapewnia utrzymanie mieszkańcom tych terenów i jest bodźcem przyciągającym ludność. Dodatkowo, większość miejscowości położona jest przy drogowych lub kolejowych szlakach transportowych, prowadzących od granicy z Polską w kierunku centrum obwodu. Jako przykłady podać można: Rawę Ruską, Mościska, Sądową Wisznę, Krakowiec, Niemirów i Magierów (por. ryc. 1 i tab. 5).

Do jednostek rozwojowych pod względem demograficznym należały w obwodzie niektóre miejscowości znajdujące się w zasięgu oddziaływania dużych centrów ludności, a szczególnie stolicy regionu. Wyróżniały się osiedla miejskie silnie powiązane, zwłaszcza gospodarczo, ze Lwowem i pozostałymi znaczącymi miastami, tworząc wraz z nimi wyraźne regiony zurbanizowane (ryc. 1). Najlepszym przykładem są dwa satelitarne osiedla Lwowa – Winniki i Dublany, które już od pewnego czasu pełnią funkcję sypialni stolicy obwodu.

Wzrost liczby mieszkańców nastąpił również w odległych niekiedy, ale dobrze skomunikowanych z centrum regionu, siedzibach rejonów, np. Brodach, Radziechowie, Złoczowie, Kamiance Buskiej, Żółkwi i Pustomytach oraz w mniejszych miastach leżących na trasach przejazdu. Te zjawiska łączyć można z charakterystycznymi dla obecnej fazy rozwoju miast procesami, które obserwuje się także w Polsce, polegającymi na dekoncentracji ludności miast na przyległe obszary podmiejskie (Runge, Runge 2002; Warych-Juras 2002).

W obwodzie lwowskim istnieje liczna grupa miejscowości charakteryzująca się wybitnie peryferyjnym położeniem, przede wszystkim w odniesieniu do

Lwowa. Odległości pomiędzy nimi a centrum obwodu przekraczają nawet 100 km. Są one słabo skomunikowane z większymi centrami i ze stolicą, co ogranicza możliwości korzystania z potencjału tych miast. Jak się zdaje, szczególna rola przypada komunikacji kolejowej, czego dowodem są spadki zaludnienia w takich miastach rejonowych, jak Przemyślany i Busk oraz Gliniany i Komarno, które leżą wprawdzie stosunkowo blisko Lwowa, ale nie mają linii kolejowych. Dodatkowo, są to miejscowości o mało zróżnicowanej, najczęściej jednogałęziowej strukturze przemysłu.

Zaledwie połowa (54%) wszystkich osiedli miejskich w obwodzie ma połączenia kolejowe, natomiast pozostałe 14 miast oraz 22 osady miejskiego typu są ich pozbawione. W skrajnych przypadkach odległości do najbliższej stacji kolejowej wynoszą ponad 30 km (Przemyślany i Pomorzany) (Dnistrjans'ka, Dnistrjans'kyj 2001). Z drugiej zaś strony istnieje znaczna liczba miejscowości o zadowalającym położeniu transportowym, gdyż znajdują się one na trasie międzyobwodowych, a nawet międzynarodowych linii kolejowych i drogowych. Współcześnie coraz większą rolę w komunikacji międzymiastowej spełniają mikrobusey należące do prywatnych przewoźników. Największa ich liczba skierowana jest jednak do miejscowości leżących w stosunkowo niewielkiej odległości od Lwowa (do 30–40 km). Im dalej znajduje się miasto, tym słabiej powiązane jest ze stolicą, czego wyrazem jest znikoma ilość połączeń, niekiedy zaledwie kilka w ciągu doby.

Na tle innych czynników niewielką rolę w rozwoju miast obwodu lwowskiego odgrywa współcześnie ich fizycznogeograficzna lokalizacja. Pomimo tego warto jednak zwrócić uwagę na kilka osiedli miejskich, dla których czynnik przyrodniczy może stać się istotnym impulsem zmian. Chodzi o miasta i osady miejskie, które łączy położenie na niezwykle atrakcyjnym dla wypoczynku i uprawiania turystyki obszarze Karpat. Posiadają one przecież doskonałe walory dla rozwoju rekreacji, które jednakże nie są wykorzystane w odpowiednim stopniu. Jak dotąd, główną formą turystyki na tych terenach był wypoczynek uzdrowski, ze względu na występowanie licznych źródeł wód mineralnych, najczęściej towarzyszących takim surowcom, jak siarka i sole. Większość ośrodków wypoczynkowych, przyciągających największą liczbę kuracjuszy, zlokalizowana jest na przedgórzu (np. Truskawiec i Morszczyn), chociaż znane uzdrowisko istnieje również w miejscowości Szkło w rejonie jaworowskim. Aktywizację terenów górskich hamuje brak odpowiedniej infrastruktury turystycznej w samych Karpatach.

Istnieje też inna grupa miejscowości o znacznym, chociaż niedostatecznie wykorzystanym potencjale turystycznym, opierającym się na walorach kulturowo-historycznych. Ze względu na to, iż w okresie komunizmu nie były one należycie doceniane, wiele z tych ośrodków i znajdujących się w nich obiektów straciło swoje zabytkowe cechy. Przywrócenie im dawnego wyglądu i charakte-

ru niewątpliwie otworzyłyby nowe perspektywy rozwoju, to jednakże wymaga zainteresowania i zaangażowania miejscowych władz.

Regres liczby ludności miał miejsce w osiedlach miejskich wyraźnie peryferyjnych, w rejonach słabo rozwiniętych ekonomicznie (por. tab. 5). Do takich należały małe osady we wschodniej części obwodu: Łopatyn i Podkamień oraz na południu: Turka, Borynia, Skole i Sławsko. Górski charakter rejonów turkiwskiego i skolskiego, który nie sprzyja gospodarce rolnej, jak dotąd nie został należycie wykorzystany dla rozwoju turystyki we wspomnianych miejscowościach, niemniej może stać się ich atutem w przyszłości.

Oslabienie szybkiego dotychczas tempa przyrostu liczby ludności nastąpiło w niektórych dużych ośrodkach przemysłowych, przede wszystkim we Lwowie. W latach 90. zmniejszyła się liczba mieszkańców samej stolicy, a przez to i aglomeracji lwowskiej, a powodem były wspomniane już przemiany w ruchu naturalnym i migracjach wynikające z procesów ekonomicznych.

Podobne zjawiska zaistniały w miastach i osadach, w których dominowała ludność związana z przemysłem wydobywczym (por. tab. 5). W okresie najbardziej intensywnej industrializacji obwodu podstawą ich ekonomicznego, a poprzez to i demograficznego rozwoju było wydobycie surowców mineralnych. W okresie transformacji w związku z istniejącą strukturą gospodarki w ośrodkach miejskich pojawiły się różnorodne problemy społeczne; zamykanie kopalni spowodowało liczne zwolnienia, a przy braku innych możliwości pracy – wysokie bezrobocie. Wywołało to regres takich miejscowości, jak np. Sosniwka, Hirnyk i Borysław.

PODSUMOWANIE

Regres demograficzny miast obwodu lwowskiego, którego wyrazem było generalne zmniejszenie liczby ludności miejskiej w latach 90., faktycznie dotyczył jedynie części miejscowości (por. tab. 5). W ponad 70% miast i osad mieszkańców przybyło lub ich liczba ulegała niewielkim wahaniom. Można więc stwierdzić, że o ogólnym spadku zadecydowała obecność w grupie osiedli regresywnych kilku dużych ośrodków, w których zmiany były najbardziej widoczne. Do takich miast należał przede wszystkim Lwów, a oprócz niego: Borysław, Sambor i Truskawiec.

Nie ulega jednak wątpliwości fakt, że również w miejscowościach określonych jako progresywne i stagnujące dynamika procesów ludnościowych została wyraźnie osłabiona. W konsekwencji przemian gospodarczych, jakim podlegała Ukraina, liczne ośrodki w obwodzie utraciły atrakcyjność dla ludności, wynikającą z możliwości znalezienia zatrudnienia. W znaczącym stopniu zmniejszył się więc napływ migracyjny, który w pewnych okresach był ważnym czynni-

kiem wzrostu miast obwodu lwowskiego. Ponadto, na zahamowanie tempa przyrostu ludności miejskiej miał wpływ spadek przyrostu naturalnego, będący przejawem niżowej fazy cyklu demograficznego, w jakiej znalazł się cały kraj.

Poszukując związków pomiędzy charakterem zmian demograficznych a typami osiedli miejskich nie udało się ustalić istnienia jednoznacznych zależności. Można jedynie stwierdzić, że pewne miasta straciły dotychczasową pozycję liderów, jeśli chodzi o rozwój ludnościowy. Były to m. in. miejscowości górnicze i niektóre znaczące ośrodki miejsko-przemysłowe (Lwów, Czerwonograd, Sokal, Nowy Rozdół, Sosniwka). Bardziej stałe pod tym względem okazały się mniejsze osiedla o znaczeniu lokalnym, np. na obszarach przygranicznych. Jest więc prawdopodobne, że dzięki stabilnej sytuacji demograficznej, to właśnie one zaczną odgrywać większą rolę w realizacji przemian społeczno-gospodarczych w obwodzie.

LITERATURA

- Čisel'nist' naselennja L'vivs'koji oblasti na 1 sičnja 2001 roku. Ministerstvo Statystyky Ukrainy. L'vivs'ke Oblasne Upravlinnja Statystyky, L'viv 2001.
- Dnistrjans'ka N. I., Dnistrjans'kyj M. C. 2001: Geografija poselen' L'vivs'koji oblasti. VNTL, Lviv.
- Eberhardt P. 1994: Konsekwencje demograficzne wielkiego głodu na Ukrainie w latach trzydziestych XX wieku. *Czasopismo Geograficzne*, LXV, 3-4: 275-290.
- Gluchanova G. 1993: Demografični osoblivosti urbanizaciji u prykordonnnych z Pol'sheju oblastjach Ukrainy. *Problemy polsko-ukraińskiej współpracy przygranicznej, Podstawy Rozwoju Zachodnich i Wschodnich Obszarów Przygranicznych Polski*, Biul. 3: 210-216.
- Hrycak J. 2000: *Historia Ukrainy 1772-1999. Narodziny nowoczesnego narodu*. Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin.
- Jelonek A. 1970: Ludność Ukrainy. [W:] *Prace Historyczne UJ*, 32: 65-81.
- Masljak P. O., Šyščenko P. G. 1996: *Geografija Ukrainy. Probnij pidručnyk dlja 8-9 klasiv sereďn'oji szkoly*, Zodiak-Eko, Kyjiv.
- Naselennja L'vivs'koji oblasti (za danymi Vsiesojuznogo pieriepisu naselennja na 12 I 1989 r.). Č. I., Dieržkomstat URSR, L'vivs'ke Oblasne Upravlinnja Statystyky, L'viv 1990.
- Naselennja L'vivskoj oblasti za 1999 rik. Demografičnyj ščoričnyk, Deržavnyj Komitet Statystyky Ukrainy, L'vivs'ke Oblasne Upravlinnja Statystyky, L'viv 2000.
- Naselennja Ukrainy 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000. Demografičnyj ščoričnyk, Deržavnyj Komitet Statystyky Ukrainy, Upravlinnja Statystyky Naselennja, Kyjiv.
- Navčal'no-krajeznavčyj atlas L'vivs'koji oblasti. L'vivs'kyj Deržavnyj Universytet im. I. Franka, L'viv 1999.
- Pawluczuk W. 1998: *Ukraina. Polityka i mistyka*. Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków.
- Perchacz O. 1998: Osobliwości historyczno-geograficzne zmian liczby ludności w obwodzie lwowskim. *Acta Univ. Wratislaviensis*, Nr 2089, *Prace Instytutu Geograficznego*, B, XVII: 69-73.

- Perchač O. 1999: Dynamika ta prognoz čisel'nosti naselennja L'vivs'koji oblasti. Visnyk L'vivs'kogo Universytetu, Serija Geografična, Vypusk 24, L'vivs'kyj Deržavnyj Universytet im. I. Franka, L'viv: 41–46.
- Petryszyn J. 2002: Rozwój demograficzny dużych miast w Polsce. [W:] Demograficzne i społeczne aspekty rozwoju miast, red. J. Ślódczyk, Uniwersytet Opolski, Opole: 13–24.
- Rajman J. 1998: Miejska sieć osadnicza południowej Polski w okresie transformacji społeczno-gospodarczej kraju. Rocznik Naukowo-Dydaktyczny, 198, Prace Geograficzne XVII, Wyd. Nauk. WSP w Krakowie: 15–23.
- Runge A., Runge J. 2002: Wybrane tendencje przemian ludnościowych w największych miastach województwa śląskiego liczących powyżej 50 tys. mieszkańców. [W:] Demograficzne i społeczne aspekty rozwoju miast, red. J. Ślódczyk. Uniwersytet Opolski, Opole: 25–36.
- Soja M. 2002: Przyrost rzeczywisty ludności miejskiej Karpat w latach 1978–1998 a struktura wielkościowa miast. [W:] Demograficzne i społeczne aspekty rozwoju miast, red. J. Ślódczyk. Uniwersytet Opolski, Opole: 37–46.
- Šabl'ij O. Y. 1995: Social'no-ekonomičeskaja geografija Ukrainy. Svit, L'viv.
- Warych-Juras A. 2002: Migracje ludności miast na przykładzie województwa śląskiego i małopolskiego. [W:] Demograficzne i społeczne aspekty rozwoju miast, red. J. Ślódczyk. Uniwersytet Opolski, Opole: 47–55.
- Zastavec'kyj B. 1993: Sučasna geodemografična sytuacija v Zachidnomu regioni Ukrajiny. Problemy social'no-ekonomičnoji geografiji zachidnogo regionu Ukrajiny. Ministerstvo Osvity Ukrajiny, Instytut Systemnych Doslidžen Osvity, L'vivs'kyj Universytet, Kyjiv: 52–66.

SUMMARY

The author's research focuses on demographic processes of urban population in L'viv district in the period of economics transformations. There is also a characteristics of urban network in the region presented as well as earlier, that is, in the years 1950–1989, tendencies in population development.

The analyses carried out in the paper concern changes in the number of inhabitants in two types of places: towns and urban settlements. The role of natural increase, migration movements and administrative changes are taken into account. But the main aim of the work is to show differentiation of demographic dynamics in various types of towns, in connection with their localization and economic functions.

On the basis of the research, the conclusion is stated that dynamics of population development in the examined district has been distinctly weakening in the second half of the 20th century. This process has started in the middle of the seventies and has become more intense in the period of transformation, which is bound, to some extent, with consequences of the economic crisis.

Despite a general decline in urban population, observed in L'viv district from 1994, the majority of the towns and urban settlements show development or stabilization as regards the number of their inhabitants in the years 1989–2001. Dynamics of population changes depends mainly on socio-economic features of the towns and their attractiveness for people.